

Силабус освітнього компонента Програма навчальної дисципліни

ЕТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА

Шифр та назва спеціальності
053 – Психологія

Інститут
ННІ Соціально-гуманітарних технологій

Освітня програма
Психологія

Кафедра
Педагогіки та психології управління
соціальними системами імені акад. І.А. Зязюна
(301)

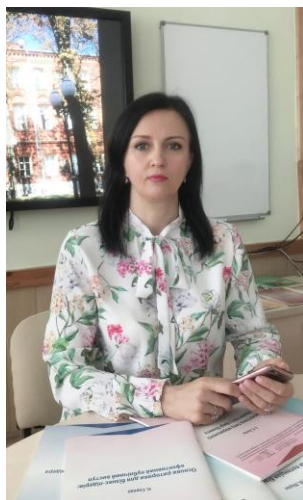
Рівень освіти
Магістр

Тип дисципліни
Вибіркова

Семестр
1

Мова викладання
Українська

Викладачі, розробники

Середа Наталія Вікторівна

Nataliia.Sereda@khpi.edu.ua

Кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами імені акад. І.А. Зязюна НТУ «ХПІ».

Досвід роботи – 17 років. Автор понад 100 наукових та навчально-методичних праць. Провідний лектор з дисциплін: «Педагогічне спілкування та риторика», «Основи ораторського мистецтва», «Педагогічна риторика», «Ділове спілкування та риторика», «Педагогічна конфліктологія», «Педагогічна етика», «Основи паблік рилейшнз», «Психологія мистецтва», «Етика професійної діяльності психолога».

Детальніше про викладача на сайті кафедри

<https://web.kpi.kharkov.ua/ppuss/uk/portfolio-seredi-nataliyi-viktorivni/>

Загальна інформація

Анотація

Дисципліна «Етика професійної діяльності психолога» спрямована на вивчення норм професійної етики у фаховій діяльності (етичний кодекс психолога) та формування вмій складати психотерапевтичний контракт, оцінювати етичність досліджень в галузі психології, вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

Мета та цілі дисципліни

Метою дисципліни є формуванні у студентів системи спеціальних знань щодо теоретичних основ етики професійної діяльності психолога, професійної морально-етичної свідомості, здатності дотримуватися етичних норм у різних сферах наукової і практичної діяльності психолога згідно зі

світовими фаховими стандартами.

Формат занять

Лекції, практичні заняття, РЕ, самостійна робота, консультації. Підсумковий контроль – іспит.

Компетентності

ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

СК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

Результати навчання

ПР1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

ПР9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

Обсяг дисципліни

Загальний обсяг дисципліни 180 год. (6 кредитів ECTS): лекції – 32 год., практичні заняття – 32 год., самостійна робота – 116 год.

Передумови вивчення дисципліни (пререквізити)

Для успішного проходження курсу необхідно знати: основи загальної етики.

Особливості дисципліни, методи та технології навчання

Лекції проводяться інтерактивно з використанням мультимедійних технологій. На лекційних заняттях використовуються: розповідь, пояснення, демонстрація, дискусія.

На практичних заняттях студенти виконують групові та індивідуальні завдання.

За джерелами знань використовуються такі методи навчання: словесні – бесіда, дискусія, лекція, робота з книгою; наочні – ілюстрація практичними прикладами, презентація; ігрові – рольові, ділові ігри; документальні – робота з документами, аналіз, складання документів; інтерактивні – підбір та обговорення відеоматеріалів, кейсів, виступи-презентації; самостійні – опрацювання лекційного матеріалу та фахової літератури; дослідницькі – теоретичний аналіз наукових джерел, емпіричне дослідження. За характером логіки пізнання використовуються такі методи: аналітичний, синтетичний, аналітико-синтетичний, індуктивний, дедуктивний.

За рівнем самостійної розумової діяльності використовуються методи: проблемний, частково-пошуковий, дослідницький.

Навчальні матеріали доступні студентам в хмарному середовищі Google Disk та One Drive.

Програма навчальної дисципліни

Теми лекційних занять

Тема 1. Особливості професійної етики

Вступ до етики. Етика та мораль. Філософські аспекти професійної етики. Завдання професійної етики як науки, її роль у формуванні морально-професійної культури особистості. Основні етапи становлення професійної етики. Основні категорії професійної етики: професійний обов'язок, професійна честь, професійна гідність, професійний такт, професійна справедливість. Сфери професійної етики. Основні функції професійної етики психолога. Етичний кодекс як звід моральних принципів і норм стосовно професійної діяльності психолога.

Тема 2. Етичні принципи і стандарти професійної діяльності психолога

Історія розробки та затвердження міжнародних та вітчизняних документів щодо етичних принципів і стандартів професійної діяльності психолога. Структура та основні змістовні модулі цих документів. Поняття «психологічна деонтологія». Етичні принципи професії. Етичні стандарти професійної діяльності психолога. Загальні норми етичної поведінки фахівця. Етичний

кодекс психолога: зміст та структура. Джерела норм етичного кодексу. Комісія з етики та її основні функції. Етичні принципи та засади психодіагностичного дослідження. Поняття «поінформованої згоди». Поняття «психотерапевтичного контракту».

Тема 3. Професійні та особистісно-моральні якості психолога

Особистість фахівця в контексті професійної етики. Базові складові моральної свідомості фахівця: моральні знання, моральні переконання, моральні потреби. Вимоги до професійних якостей практикуючого психолога. Професійна відповідальність і професійна компетентність. Вимоги до особистісно-моральних якостей і ціннісних орієнтацій фахівця. Роль особистості психолога при наданні допомоги. Вимоги професійного етикету до поведінки практикуючого психолога. Шляхи і засоби формування морально-етичної культури практикуючого психолога.

Тема 4. Професійні ризики, етичні труднощі та помилки у професійній діяльності психолога.

Цілісність особистості, професійна деформація і вигорання в роботі психолога. Проблема професійної деструкції у розвитку психолога. Особисті переконання психолога та їх вплив на професійну діяльність. Взаємодія психолога з пацієнтом, з батьками (представниками) пацієнта, з державними органами (опіка, правоохоронні органи, судова експертиза тощо). Етичні труднощі та помилки психологів: гіперопіка клієнта та надцінність консультанта; самоствердження психолога на консультації; надмірна природність чи штучність психолога-консультанта; переоцінювання ролі психодіагностики; переживання проблем клієнта як своїх власних; маніпулювання; перенос та контрперенос тощо. Розмежування особистих та професійних відношень.

Теми практичних занять

Тема 1. Особливості професійної етики

Сутність і значення поняття «мораль». Мораль як спосіб універсальної оцінки вчинків та поведінки особистості. Деонтологія як вчення про обов'язок. Принцип справедливості та принцип обов'язку перед суспільством. Основні завдання професійної етики психолога.

Тема 2. Етичні принципи і стандарти професійної діяльності психолога

Поняття про «кодекс честі». Професійно-етичні кодекси часів середньовіччя (XI-XII ст.). Особливості морального кодексу лікарів. Виникнення етичного кодексу психолога. Характеристика розділів етичного кодексу психолога. Етичний кодекс психолога-діагностів. Міжнародні організації психологів та Американська психологічна асоціація. Порівняння професійних кодексів психолога різних країн та асоціацій.

Принципи надання психологічної допомоги. Питання добровільного отримання допомоги. Основні поняття, принципи професійної етики психолога. Інформована (обізнана) згода клієнта при роботі психолога. Складання психотерапевтичного контракту. Деонтологічний аналіз найвідоміших психологічних експериментів.

Тема 3. Професійні та особистісно-моральні якості психолога

Особисті переконання психолога та їх вплив на професійну діяльність. Взаємодія психолога з пацієнтом, з батьками (представниками) пацієнта, з державними органами (опіка, правоохоронні органи, судова експертиза тощо).

Основні поняття, принципи професійної етики психолога. Професійна тайна і конфіденційність. Компетентність та відповідальність. Принципи етичної та юридичної правочинності. Благополуччя клієнта і професійна кооперація. Принцип морально-позитивного ефекту професійних дій психолога.

Тема 4. Професійні ризики, етичні труднощі та помилки у професійній діяльності психолога.

Цілісність особистості, професійна деформація і вигорання в роботі психолога. Проблема професійної деструкції у розвитку психолога. «Кризи розчарування» і основні етапи розвитку психолога-професіонала. Основні заходи та методи забезпечення від травматизації та вигорання психологів. Етичні труднощі та помилки психологів-початківців.

Моральні проблеми роботи психолога в особливих ситуаціях. Робота з людьми в екстремальних ситуаціях і станах, її моральні ризики та проблеми. Етичні аспекти геронтопсихології. Етичні аспекти роботи з важкохворими та вмираючими. Емоційне обнадіювання на успіх лікування. Ятрогенія, егогенія та егротогенія.

Самостійна робота

Самостійна робота студента включає в себе опрацювання лекційного матеріалу, підготовку до практичних занять, виконання індивідуальних завдань з використанням методичних

рекомендацій: Проаналізувати завдання професійної етики як науки, її роль у формуванні морально-професійної культури особистості. Навести приклади проявів основних категорій професійної етики: професійний обов'язок, професійна честь, професійна гідність, професійний такт, професійна справедливість тощо. Проаналізувати основні функції етики професійної діяльності. Навести приклади по кожній із них. Скласти термінологічний словник. Прослідкувати історію розробки та затвердження міжнародних документів, в яких викладено основні етичні принципи і стандарти професійної діяльності. Провести порівняльний аналіз етичних кодексів різних психологічних професійних об'єднань (на вибір) за алгоритмом. Скласти психологічний контракт на надання консультативних послуг або проведення психодіагностичного дослідження. Провести деонтологічний аналіз найвідоміших психологічних експериментів (на вибір). Навести приклади прояву на практиці особистісно-моральних якостей необхідних практикуючому психологу для забезпечення результативної професійної діяльності (розвинене почуття добра і справедливості, власної гідності і поваги до іншої людини, порядність, людяність, сила волі, емпатія, емоційна рівновага і терпимість). Скласти перелік необхідних професійних якостей для практикуючого психолога. Проаналізувати основні принципи етикету: принцип гуманізму, принцип доцільності дій, принцип краси поведінки, принцип врахування народних звичаїв і традицій. Навести приклади прояву кожного із цих принципів в конкретних нормах професійного етикету. Проаналізувати особливості етичного спілкування з клієнтами різної статі та віку. Проаналізувати характер морально-етичних проблем, проблемні ситуації та зони можливих конфліктів у практичній діяльності психолога. Скласти перелік основних характеристик, притаманних синдрому «вигорання». Скласти для себе програму дій, спрямовану на профілактику та попередження виникнення цього феномену на індивідуальному та міжперсональному рівнях та на рівні організації, де працює психолог.

Студентам рекомендуються додаткові матеріали (відео, статті, підручники) для самостійного вивчення та аналізу, підготовки до лекційних та практичних занять.

Література та навчальні матеріали

Основна література

1. American Psychological Association (2017). Ethical Principles for Psychologists and Code of Conduct. Washington: APA. URL : <https://www.apa.org/ethics/code/ethics-code-2017.pdf>
2. Bersoff, D. (2008). Ethical Conflicts in Psychology. (4th ed.). Washington, DC: APA. URL : <https://psycnet.apa.org/record/2008-05541-000>
3. Ferrero, Andrea and others (eds) (2012). The Oxford Handbook of International Psychological Ethics, Oxford Library of Psychology . URL : <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199739165.001.0001>
4. Бралатан В.П., Гуцаленко Л.В., Зdirко Н.Г. Професійна етика : навч. посібник. Рекомендовано МОН України. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 252 с.
5. Васьківська С.В. Основи психологічного консультування: навчальний посібник. Київ : Четверта хвиля, 2004. 256 с.
6. Горбунова В.В. Етичні дилеми у практиці психологічної допомоги. *Практична психологія та соціальна робота*. 2008. № 8. С. 3-5.
7. Горбунова В.В. Етичні та правові аспекти психологічних досліджень. *Практична психологія та соціальна робота*. 2005. № 3. С. 18-23. URL : <http://positumpsy.zhitomir.ua/index.php/2012-12-22-20-40-58/psykhoterapevtychna-etyka/35-etychni-tappravovi-aspekty-psykholohichnykh-doslidzhen>
8. Горбунова В.В. Контракт у практичній психології. *Практична психологія та соціальна робота*. 2005. № 2. С. 1-5.
9. Колтунович Т.А. Етичний кодекс психолога. 2007. URL : <http://medbib.in.ua/etichniy-kodekspsihologa654.html>
10. Приходько Ю.О. Практична психологія: Введення у професію : навч. посібник. 2-е вид. Рекомендовано МОН України. Київ : Каравела, 2010. 232 с.
11. Психологічна деонтологія: етичні кодекси [Текст] : хрестоматія / уклад. В.О. Климчук; Міжрегіональна академія управління персоналом. Київ : МАУП, 2005. 86 с.
12. Романовський О.Г., Серета Н.В., Квасник О.В. Педагогічна етика: текст лекцій. Харків : НТУ «ХПІ», 2008. 64 с. <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/23724>

13. Романовський О.Г., Грень Л.М., Серета Н.В. Професійно-етичні засади педагогічної діяльності : текст лекцій. Харків: Видавництво Іванченка І.С., 2020. 148 с. <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/59cf63f7-6136-4a47-9b14-026dbdd8e58b/content>

Додаткова література

14. Avila-Espada, A. (1993). Deontology and psychology: From deontological thought to professional practice. *European Review of Applied Psychology*. 43(2), 143-148. URL : https://www.psicoterapiarelacional.es/Portals/0/Documentacion/AAvila/Avila_1993_Deontology%20and%20Psychology_ERAP.pdf?ver=2012-02-26-201952-270
15. Старик В.А. До проблеми деонтології в діяльності екстремальних психологів. *Проблеми сучасної психології*. 2013. Випуск 20. С.645-654.

Система оцінювання

Критерії оцінювання успішності студента та розподіл балів

100% підсумкової оцінки складаються з результатів оцінювання у вигляді іспиту (20%) та поточного оцінювання (80%).
Іспит: відповідь на 2 теоретичні питання та вирішення практичного завдання.
Поточне оцінювання: практичні заняття (40%), завдання для самостійної роботи (40%).

Шкала оцінювання

Сума балів	Національна оцінка	ECTS
90-100	Відмінно	A
82-89	Добре	B
75-81	Добре	C
64-74	Задовільно	D
60-63	Задовільно	E
35-59	Незадовільно (потрібне додаткове вивчення)	FX
1-34	Незадовільно (потрібне повторне вивчення)	F

Норми академічної етики і політика курсу

Студент повинен дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності НТУ «ХПІ»: виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність. Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися в навчальних групах з викладачем, а при неможливості вирішення конфлікту – доводитися до відома співробітників дирекції інституту. Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності НТУ «ХПІ» розміщено на сайті: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/akademichna-dobrochesnist/>

Погодження

Силабус погоджено

Дата погодження, підпис

Завідувач кафедри
Олександр РОМАНОВСЬКИЙ

Дата погодження, підпис

Гарант ОП
Анастасія КНИШ